

Lenin a Praha

M. JANDA, A. ROČEK

Praha byla velmi často spojena s „velkými životy“. Hrála zcela mimořádnou a významnou úlohu v dějinách ruského dělnického hnutí, ruské revoluce. Několikrát se v dějinách tohoto města objevuje vynikající osobnost vůdce ruské revoluce Vladimíra Iljiče Lenina. Je zvláštním rysem jeho pobytů v Praze, že přijížděl vždy v mimořádných situacích, kdy ruská dělnická strana i revoluce prodělávaly „dětské nemoci“ nebo byly často na první pohled v bezvýchodných situacích. Dny, které Lenin v Praze prožil, by zřejmě souhrnně nepřekročily jeden měsíc, jejich význam pro dějiny ruské revoluce i Ruska je však zcela mimořádný.

Na počátku roku 1900 skončilo Leninovo tříleté vyhnanství, ale podmínky v Rusku znemožňovaly mu další činnost. Bylo třeba hledat východisko. Netrvalo dlouho a Lenin se objevil v západní Evropě, aby společně s Plechanovem a řadou dalších teoretiků ruské sociální demokracie domyslel a uskutečnil svůj dlouholetý sen — vytvoření dělnické strany v Rusku. Předzvěstí uskutečnění Leninova plánu bylo rozhodnutí: „v zájmu sjednocení názoru je třeba vydávat časopis, který by byl schopný převzít úlohu učitele, teoreticky silného a naprosto srozumitelného široké mase posluchačů“. Časopis dostával na redakčním stole v Lipsku název Jiskra. Hledaly se další možná místa pro organizování tiskárny. V úvahu připadá Ženeva, Londýn, Mnichov. Aby se materiály Jiskry i další tiskoviny ruské dělnické strany dostaly do rukou ruských a polských dělníků, bylo třeba organizovat vysoce nákladný a spolehlivý systém dopravy a také síť tajných přechodů, která musela být připravena ještě před vydáním prvního čísla. V září 1900 k seznamu měst, kudy vedou „průchodová pásma“ přibývá i Praha a téhož měsíce přijíždí Lenin do Prahy poprvé. Podle dohody s německými sociálními demokraty se obrátil na význačného českého sociálně demokratického předáka Antonína Němce, který zprostředkoval Leninovo spojení se zaměstnancem tiskového družstva strany Františkem Modráčkem. Od tohoto momentu se Modráček stal „rezidentem“ pražské přepravy ilegální literatury, peněz i osobní korespondence V. I. Lenina s příbuznými a přáteli. Od 10. října 1900 se Modráčkova adresa v Praze stále objevuje v Leninově korespondenci. Modráček sám vzpomíná, že se s Leninem sešel pouze jednou (byl mu představen jako Herr Meyer). Po návštěvě „pana Meyera“ začaly do Prahy docházet 35 kg balíky Jiskry (víme zatím o dvou číslech, která byla přes Prahu odeslána) a další ilegální literatury. Pro Modráčka pracovala i železničářská skupina na pražském hlavním nádraží (tehdy nádraží Františka Josefa I.). Modráček prováděl krytí Lenina zajímavým způsobem. Podle dohody snímal vrchní obaly z došlých materiálů a odesílal je na adresy uvedené na druhých, vnitřních obalech. Při běžné kontrole razítek jak na menších balících, tak na obálkách Leninových dopisů dospělo oddělení „zahraniční agentury — tajné ruské státní politické policie“

k závěru, že centrum socialistické emigrace se přesunulo v roce 1900 do Prahy. Systém krytí byl i takový, že Lenin ve svých dopisech popisoval krásy Prahy, ale ve stejné době žil v Mnichově Na konspirační práci doplatila i Leninova žena N. K. Krupská, která přijížděla později na pražskou adresu Lenina a teprve v Praze zjistila, jak situace skutečně vypadá. Leninova první pražská návštěva je datována mezi 7.—19. září 1900.

Začátkem roku 1901 začala pražská přeprava váznout. To mohl být jeden z mnoha důvodů druhé Leninovy návštěvy v Praze. Začátkem března měla za Leninem přijet jeho žena N. K. Krupská. K jejímu příjezdu bylo nutné vyřídit určité formality na ruském konzulátě ve Vídni. Lenin si uvědomil, že je třeba zajet do Prahy, odkud bylo odesíláno větší množství jeho korespondence. Příjezd do Prahy byl velmi rychlý a pobyt skončil zřejmě téhož dne. Lenin využil doby, kterou měl po zjištění, že v Praze konzulární oddělení, není k upevnění kontaktů, které navázal před několika měsíci.

Seznámil se především s vedoucím sociálně demokratického družstva Antonínem Svěceným a začal s ním spolupracovat. Oba společně vyhledali novou adresu Modráčka. Modráček sám nepřipustil možnost, že by se s Leninem v této době setkal. Přesto 2. března 1901 píše V. I. Lenin dopis matce, ve kterém doslova uvádí novou adresu svého „bytného“:

Herrn F. Modráček, Vršovice bei Prag, Oesterreich 384.

Dále píše: „...Lituji, že jsem se neučil česky. Zajímavý jazyk, má hodně blízko k polštině... Nedávno jsem byl pryč, a když jsem se vrátil do Prahy, přímo mě překvapil její „slovanský ráz“... je teď teplé jarní počasí, nebude to špatné vyjet si teď do Vídně...“

Do Prahy přicházel od března materiál rozdělený do dvou skupin: na novou adresu Modráčka ve Vršovcích a na adresu tiskového družstva Antonína Svěceného, do konce března na adresu Smečky čis. 27, a od druhé poloviny dubna na adresu Myslíkova 1959. Většinu materiálů odesílá Lenin pod krycím jménem, pod nímž byl známý naším sociálním demokratům. Zajímavou skutečností je informace Práva Lidu z roku 1901 o nové redakční radě ruského socialistického časopisu ZARJA. V radě je uveden i soudruh „Uljananov“. Jedná se pravděpodobně o tehdy neznámého Lenina-Uljanova.

Leninův druhý pobyt v Praze je omezen daty 28. února — 2. března 1901. Z Prahy odejel Lenin do Vídně. Spojení s Prahou bylo náhle přerušeno v prosinci roku 1901, kdy se podařilo (20. 12.) policejním agentům na pražské celnici zadržet balík s 9. číslem Jiskry a ruským překladem Manifestu komunistické strany. Balík byl sice naším sociálním demokratům vydán, ale již za několik dní začalo hledání materiálů, které skončilo neúspěšně. Balík nebyl nalezen. Jaký byl jeho další osud dodnes nevíme. Tento moment rozhodl o zrušení „pražského koridoru“ a dočasném přerušení styků s Leninem.

Nejdéle dobu prožil Lenin v našem hlavním městě v lednu 1912, kdy stál v čele tajné bolševické konference, která se uskutečnila v budově Lidového domu v Praze, kde je dnes umístěno Leninovo muzeum.

Lidový dům byl pro dějiny mezinárodního dělnického hnutí významným místem. Pohybovali se zde velmi často tak vynikající osobnosti dělnického hnutí jako byli K. Kautský, Roza Luxemburgová, Leo Tyszko, Julian Marchlewski, V. Adler, E. Vandervelde, Leder, Hanecki a další. Česká sociální demokracie zprostředkovala mezinárodní dělnické

Leninova síň, v níž se v roce 1912 konala pražská konference (Snímek Muzeum V. I. Lenina v Praze)

porady, které měly značný význam pro celé dějiny dělnického hnutí. Jedním z těchto momentů, který do značné míry urychlil revoluční proces v Rusku a byl nezbytným faktorem k vítěznému prosazení marxismu v Rusku, byla „pražská konference bolševiků“.

Konference přivedla do vedení strany nové mladé kádry, ty síly, které řídily události v Rusku v Říjnu 1917 a stály ve vedení sovětského státu v prvních letech jeho existence. O tom, že se konference bude konat v Praze, bylo rozhodnuto již v říjnu 1911. Pro Lenina byla v této době Praha ideálním místem. Umožňovala rychlý příjezd delegátů z Ruska, nebyla zde rozsáhlá zahraniční agentura ochranky, rakouská policie měla v boji proti ilegální činnosti socialistických skupin jen minimální výsledky. V listopadu 1911 přivezl Leninův zmocněnec Pjatnickij do budovy Lidového domu, předsedovi strany Antonínu Němcovi dopis od Lenina datovaný 1. listopadu 1911 se zpáteční adresou Rue Marie Rose No. 4, Paris XVI. Vedení české sociální demokracie rozhodlo splnit Leninovy požadavky a uvolnilo pro organizaci konference v Praze několik významných politiků, mezi nimi i zemského sekretáře strany Jáchyma Havlena, pověřeného vytvořením sítě konspiračních bytů a vedením přepravy delegátů na naše území. První skupina delegátů přijela do Prahy za necelých 5 neděl od Pjatnického návštěvy. Okolnosti je přivedly do ruchu vánoční Prahy. Byl 24. prosinec 1911, Štědrý den. Postupně při-

jížděli další delegáti. Velká skupina byla ubytována v hotelu Belvedere na Letné, jehož majitel byl v dobrém kontaktu s Antonínem Němcem. Procházky Prahou byly velmi časté. Práce s přípravou konference většinou zabírala den, ale večery byly zcela volné. Úlohu průvodce, stejně jako při pozdějších Leninových procházkách Prahou, převzal Jáchym Havlena, člověk mimořádně vzdělaný.

Leninův příjezd, na který se čekalo, je dnes velmi těžké datovat. Až do zahájení konference není o Leninovi ani zmínka. Přesto se rekonstrukci podařilo zjistit, že Lenin přijel 3—4 dny před zahájením konference (tj. 18. 1. 1912). S delegáty se setkal v budově hotelu Belvedere, ale nebyl příliš spokojen se systémem ubytování. Rychlá dohoda s Havlenou rozhodla o plném využití sítě konspiračních bytů v nejrůznějších pražských čtvrtích. O rychlosti rozhodla i informace jednoho z pražských policistů (pracovalo jich pro naši sociální demokracii několik) o chystané prohlídce v hotelu. 21. 1. 1912 opustili hotel dva poslední delegáti.

Do zahájení konference byla na programu prohlídka staré Prahy; Havlenou vystřídal H. Taussig. Jejich procházka vedla podvečerní Prahou kolem Staroměstské radnice, přes Staré Město a jeho uličkami na Karlův most. Vzpomínky H. Taussiga vyslovují podivění nad Leninovou precizní znalostí dějin Prahy i českého národa (ostatně i poslední žijící účastník pražské konference J. P. Onufriev uvádí, že mu Lenin například vypravoval historii Hladové zdi). Zřejmě v této znalosti hodně pomohl i Jáchym Havlena a jeho „průvodcovská služba“. Taussig rovněž s velkým uznáním hovoří o Leninově znalosti výzdoby Karlova mostu. Když prý byl Taussig v řadě věcí sám na pochybách, Lenin mu napovídal. Procházka skončila na Hradčanech odkud se skupinky delegátů dívaly na Prahu. Lenin nebyl v této části Prahy jistě jenom při uvedené procházce. Obdivoval se i Kampě a pražským Benátkám.

K velmi důležitému momentu patří noční setkání vedoucích činitelů české sociální demokracie s Leninem. Proběhla zřejmě ve svou etapách v Náplavní ulici č. 8 a v Žitné ulici u holiče Hakla, který byl v bezprostředním kontaktu s J. Havlenou. Po Leninově referátu o situaci dělnického hnutí v Rusku se rozproutila velmi silná debata. Vedení naší sociální demokracie si Lenina velmi vážilo, i když ho jako politického reprezentanta jiného směru v dělnickém hnutí přijímalo dost skepticky. Lenin se bránil, útočil, polemizoval. Živá debata se rozproutila v otázce úlohy inteligence ve straně. Zatímco A. Němec vyslovil názor, že dělnická strana musí být ostražitá k inteligenci a každého inteligenta dvakrát vyhodit než ho do svých řad přijme, Lenin vystoupil se svou obhajobou úlohy intelektu v dělnickém hnutí.

V poslední době se podařilo nalézt udivující materiál o činnosti pražské ruské emigrace, jejíž podíl na celých dějinách dělnického hnutí v Rusku byl skutečně značný. Radikálové se sdružili v Knihovně L. N. Tolstého v Praze, a jak ukazují některé nové skutečnosti, pomáhala tato skupina vytvářet půdu pro příznivý vývoj socialistických myšlenek nejen v Rusku, ale i v Praze. V kontaktu se skupinou, jejíž sídlo bylo v Sokolské ul. č. 8, byli i přední představitelé českého kulturního a politického života. Mezi jmény se objevuje postava J. Haška, kapelníka Národního divadla Picky, šéfdirigenta prof. Zamrzly, pěvkyně Národního divadla Marji Bogucké a celé řady dalších. Činnost pražské skupiny bolševiků řídil prof. Petr Ďatlov, jehož pražskou adresu si Lenin několikrát zapsal do své „adresní knížky“.

Předpokládá se, že činnost skupiny souvisela i s vyhledáváním sítě konspiračních bytů. Dva z nich se podařilo již zjistit. Skupina delegátů, Leninovi velmi blízká, žila u Vojtěcha Holečka na Žižkově, Blahoslavova ul. 9, druhý ilegální byt byl v době konference u truhláře Ringhoferových závodů A. Oupice ve Vyšehradské ulici č. 431.

Je třeba říci, že značnou část svého pražského pobytu prožil V. I. Lenin v místnostech administrace a redakce časopisu *Právo lidu* v budově Lidového domu. Je to zadní trakt přistavěný k bývalému paláci, jehož přední stěna je viditelná z Hybernské ulice. Sň, ve které probíhala VI. pražská konference bolševiků, byla rekonstruována již několik málo dní po osvobození Prahy. Dne 15. 5. 1945 skupina sovětských vojáků našla za pomoci Jáchyma Havleny sál pražské konference, opatřila podobný nábytek a umožnila prvním návštěvníkům zhlédnout historický sál jako jednu z prvních pražských historických památek zpřístupněných veřejnosti v roce 1945. Lenin zcela jistě navštěvoval i restauraci v budově Lidového domu na bývalém druhém nádvoří, kde se delegáti konference stravovali. Byl i hostem v Růžovém salónu Lidového domu na závěrečné přátelské večeři, která ukončila jednání konference. 31. ledna 1912 večer odcestoval Lenin z Prahy nočním vlakem do Drážďan a Lipska, kde ho čekali dva delegáti bolševické frakce III. státní Dumy s novými informacemi o vývoji v Rusku.

Zdá se, že názor J. P. Onufrijeva o Leninově návštěvě opery Evžen Oněgin uvedené Národním divadlem nebyl zcela správný. Víme o tom, že skupina delegátů konference Národní divadlo navštívila po domluvě mezi kapelníkem Fr. Pickou a Ant. Němcem. Ale již před časem dokázal s. B. Vyšín, externí pracovník Muzea V. I. Lenina v Praze, že udaný termín představení Leninovu účast v Národním divadle vylučuje. Poslední delegáti pražské konference opustili naše hlavní město v první polovině února 1912.

Jak ovšem ukazují poslední výzkumy, nebyla to poslední návštěva V. I. Lenina v Praze. Ověřují se informace i historické prameny, které ukazují, že Leninův kontakt s Prahou byl tak mimořádný, že nemůžeme vyloučit další pobyt v Praze v roce 1908 a v červnu roku 1912. Za čas se podaří zahladit poslední bílá místa při osvětlování Leninova kontaktu s Prahou, městem, které hrálo tak významnou úlohu ve světových dějinách a zejména v dějinách ruské revoluce.